

b. -*é*- (met accent aigu) wordt *ee* (*café* – *cafeetje*; *logé* – *logeetje*); -*i*- wordt *ie* (*taxi* – *taxietje*); -*u*- (met *oe*-klank) en -*y*- (mits voorafgegaan door een medeklinker) krijgen een apostrof: *tiramisu* – *tiramisu'tje*; *baby* – *baby'tje*; *pony* – *pony'tje*; *ay*, *ey* en *oy* blijven hetzelfde: *essaytje*, *cowboytje*. Als de -*u*- of -*y*- worden voorafgegaan door een klinker, dan wordt er geen apostrof geschreven: *spraytje*; er wordt ook geen apostrof geschreven als de -*u*- geen *oe*-klank heeft: *parapluitje*.

c. Wanneer men een verkleinwoord wil afbreken, blijven de veranderingen achterwege: *auto-tje*, *diner-tje*.

d. Behoudens enkele uitzonderingen, worden woorden op *ing* in de verkleinvorm met *inke* gespeld: *paling* – *palinkeje*; *koning* – *koninkeje*.

e. Als de stam op een -*m*- eindigt, is de uitgang niet *tje* maar *pje* (*boom* – *boompje*).

f. Als een woord eindigt op -*l*-, -*m*-, -*n*-, *ng* of -*r*- en indien de voorafgaande klinker kort is, volgt het suffix *etje*: *bol* – *bolletje*; *tong* – *tongetje*; maar: *paal* – *paaltje*.

g. Ook voornaamwoorden, telwoorden en bijwoorden kunnen verkleind worden: *eventjes*, *kalmpjes* (*aan*), *netjes*, *onderonsje*, *met z'n drietjes*, *stilletjes*.

N.B.1 De vorm *ke* wordt in België wel gebruikt: *meiske*

N.B.2 De vorm *ie* komt voor in Amsterdam en Utrecht: *huisie*, *meisie*.

Oefening 31

1. Wat zijn de verkleinwoorden van de volgende zelfstandige naamwoorden:

chocola – *diner* – *karbonade* – *lade* – *lot* – *puist* – *snee* (brood) – *wandeling*?

2. Met welk verkleinwoord zou men *shotgun marriage* kunnen vertalen?

111 Vertaaltransformaties

111.1 Verschuivingen tussen brontekst en doelttekst worden wel aangeduid met de term 'vertaaltransformaties'. In zijn magistrale boek *Vertalen wat er staat* onderscheidt Arthur Langeveld de volgende vijf vertaaltransformaties: i. omzettingen; ii. veranderingen; iii. toevoegingen; iv. weglatingen; v. semantische herverdeling. Soms komen deze transformaties afzonderlijk voor maar vaak ook in combinatie met elkaar.

111.2 'Omzetting' duidt op het verplaatsen van woorden, zinsdelen en hoofd- en bijzinnen ten opzichte van elkaar. (De meeste van de transformaties op dit vlak worden besproken onder **Woordvolgorde**, § 125.)

111.3 Met ‘verandering’ wordt bedoeld dat sommige eenheden (woorden, woordgroepen, zinsdelen of zinnen) in de brontaal bij het vertalen in de doeltaal een andere betekenis of functie krijgen. Het kan dan gaan om grammaticale veranderingen (bv. veranderingen in woordsoorten of zinsdelen) of lexicale veranderingen.

111.4 Bij ‘grammaticale’ veranderingen’ kan men, zoals gezegd, denken aan veranderingen in woordsoorten. Het is bijvoorbeeld opvallend dat het Engels een groot aantal zelfstandige naamwoorden kent die zijn afgeleid van werkwoorden; de vertaler Engels-Nederlands is daarom in veel gevallen genoodzaakt om deze zelfstandige naamwoorden met een werkwoordelijke constructie te vertalen: *He is a very good listener – hij luistert heel goed*. Onder **nominale & verbale constructies** wordt er in algemene zin op gewezen dat een nominale constructie in het Engels vaak het beste kan worden vertaald met een ‘verbale’ constructie in het Nederlands. Dat is dus een voorbeeld van een transformatie in de vorm van een grammaticale verandering.

Ook kan de syntactische structuur van de zin worden gewijzigd. In het Engels kunnen vele actanten (bv. agens, instrument, locativus en object) makkelijker dan in het Nederlands als onderwerp van de zin functioneren, waardoor transformaties noodzakelijk zijn. Vaak dient men bijvoorbeeld van het onderwerp van de Engelse zin een bijwoordelijke bepaling in de Nederlandse zin te maken.

The accident killed many people.

fout: ~~Het ongeluk doodde veel mensen.~~

fout: ~~Bij het ongeluk zijn veel mensen gedood.~~

goed: Bij het ongeluk zijn veel mensen om het leven gekomen.

The miserable weather wiped out much of the agricultural production in the areas affected.

matig: ~~Het barslechte weer heeft een groot deel van de landbouwproductie in de getroffen gebieden verwoest.~~

goed: Door het barslechte weer is een groot deel van de landbouwproductie in de getroffen gebieden verwoest.

This past year saw a rise in unemployment.

fout: ~~Dit jaar zag een stijging van de werkloosheid.~~

goed: Het afgelopen jaar is de werkloosheid gestegen.

Ockels' superbus seats 20 to 30 passengers.

goed: De superbus van Ockels biedt plaats aan 20 à 30 passagiers.

goed: In de superbus van Ockels kunnen 20 à 30 passagiers zitten.

111.5 Daarnaast kan de vertaler bij samengestelde zinnen met hoofd- en bijzinnen schuiven (mits hij ermee rekening houdt dat de zinsdelen in de vertaling ongeveer dezelfde nadruk moeten behouden), van twee zinnen één zin maken (als twee afzonderlijke brontaalzinnen in nauw verband met elkaar staan) of van één zin twee (bv. als de brontaalzin wel erg lang is).

111.6 Bij 'lexicale' veranderingen kan men denken aan:

a. concretisatie (bv. *animal* met *bond* vertalen);

b. generalisatie (bv. *dog* met *dier* vertalen; generalisatie wordt wel toegepast als de doeltaal geen exact equivalent voor een brontaalterm heeft) (concretisatie en generalisatie worden besproken onder **lacunes in het lexicon**, § 70);

c. oorzaak-gevolg (bij 'oorzaak-gevolg' kan men denken aan de situatie dat de vertaler de handeling die in de brontekst wordt beschreven niet letterlijk vertaalt, maar het (logische) gevolg daarvan weergeeft: *After three years George decided that there was no longer any chemistry between him and his employer – Na drie jaar besloot George om van baan te veranderen.* Dit is uiteraard een erg vrije vertaling maar deze is verdedigbaar als uit de context van de tekst blijkt dat George op grond van de slechte werkverhouding met zijn werkgever van baan is veranderd);

d. antonimische vertaling (bij een 'antonimische vertaling' gebruikt de vertaler een antoniem van de brontaalterm in combinatie met een woord dat een ontkenning uitdrukt: *He always remembered that – Hij zou nooit vergeten dat...* De reden kan zijn dat een exact DT-equivalent ontbreekt of dat het antoniem in de gegeven context beter klinkt.)

111.7 Met 'toevoeging' wordt bedoeld dat de vertaler op grond van de grammatica soms genooddaakt is om woorden toe te voegen. Het is niet altijd mogelijk om een heel compacte formulering in de brontaal even compact weer te geven in de doeltaal. Het kan bijvoorbeeld voorkomen dat een bepaald werkwoord in de brontaal zonder lijdend voorwerp kan worden gebruikt, terwijl het equivalente werkwoord uit de doeltaal niet zonder lijdend voorwerp kan worden gebruikt: *I agree! – Daar ben ik het mee eens!*

Daarnaast kan de vertaler een systeemgebonden term (waarvoor geen exact DT-equivalent bestaat) door middel van een omschrijving vertalen en ook dan is hij/zij gedwongen om woorden toe te voegen (voor voorbeelden, zie **lacunes in het lexicon**, § 70). Vertalers moeten mijns

inziens zo compact mogelijk formuleren (zie ook § 22.1), maar soms zijn toevoegingen noodzakelijk.

111.8 Een opzettelijke ‘weglating’ is een vertaaltransformatie die vergelijkbaar is met een toevoeging. Ook weglatingen kunnen noodzakelijk zijn omdat er structurele verschillen tussen bron- en doeltaal zijn. Ook stellen talen verschillende eisen met betrekking tot de gedetailleerdheid waarin iets beschreven moet worden.

111.9 De ‘semantische herverdeling’ betreft de meest vrije vorm van vertaling, een vorm van vertalen die wel wat weg heeft van ‘herschrijven’. Wanneer een letterlijke vertaling niet tot een goed resultaat leidt, kan men de woordelijke structuur van het origineel geheel loslaten en de situatie die wordt beschreven opnieuw onder woorden brengen (‘situatieve vertaling’). Bij het literair vertalen is deze transformatie meer voor de hand liggend dan bij andere vormen van vertalen.

111.10 Oefening 32

Bestudeer de nu volgende tekst en de vertaling daaronder. Geef aan welke transformaties de vertaler heeft toegepast.

The defendant, on the trial, insisted that Aspinwall and Foord were guilty of negligence in selling the article in question for what it was represented to be in the label; and that the suit, if it could be sustained at all, should have been brought against Foord. The judge charged the jury that if they, or either of them, were guilty of negligence in selling the belladonna for dandelion, the verdict must be for the defendant; and left the question of their negligence to the jury, who found on that point for the plaintiff.

Tijdens de mondelinge behandeling ter zitting voerde de gedaagde als verweer aan dat Aspinwall en Foord nalatig waren geweest door het bedoelde artikel te verkopen als het op het etiket aangegeven artikel; en dat de vordering, als deze al ontvankelijk zou kunnen zijn, tegen Foord had moeten worden ingesteld. De rechter instrueerde de jury dat indien Aspinwall en Foord, of een van beiden, nalatigheid kon worden verweten door de wolfskers te verkopen als paardenbloem, de jury de vordering tegen de gedaagde moest afwijzen; de beantwoording van de vraag of hun nalatigheid kon worden verweten, liet de rechter over aan het oordeel van de jury, die op dat punt de eiser in het gelijk stelde.